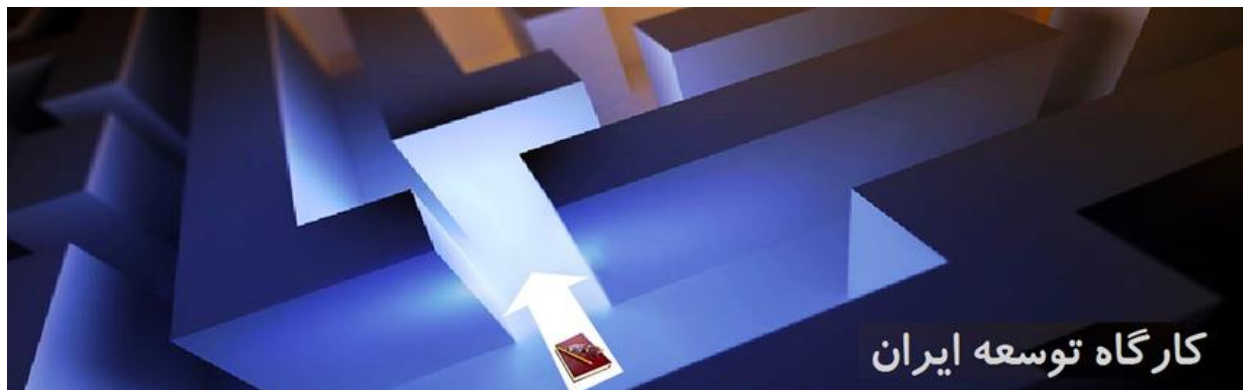
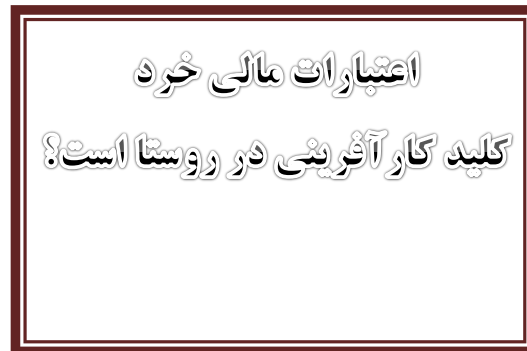

مجموعه ندای دانش، پیام گاوشی شماره ۴

متن پاورپوینت

گزارش نهایی گزارش

نام کارگروه: کارگاه توسعه ایران

مدیر: سعید غلامی نتاج امیری

تاریخ: ۱۳۹۵/۵/۸

تهیه کننده‌گان: سمیه جوانمردی،

همکاران (اعضای کارگاه):

خانم‌ها: سمیه جوانمردی، مریم عسگری

آقایان: فیروز بالکانی، افشین خدابنده، امیرحسین زمردیان، سعید غلامی نتاج، محمود فرهادی نیا، شهرروز فروتن کیا، هادی قاسمیان

عنوان: اعتبارات مالی خرد کلید کارآفرینی در روستا است؟

عنوان فرعی: ندای دانش، پیام کاوش - شماره ۴ (از سلسله گزارشات تعامل حوزه‌های عملی و نظری توسعه ایران)

موضوع: چالش‌های حوزه عملی - پاسخ‌های حوزه نظری

کلیدواژه:

چکیده:

این گزارش در سرفصل‌های زیر تنظیم شده است.

الف) چالش / بیان مساله

ب) مبانی نظری - تجربی

ج) شرح اقدام در عرصه عمل

متن گزارش:

ندای دانش، پیام کاوش – شماره ۷

اعتبارات مالی خرد کلید کار آفرینی در روستا است؟

الف) چالش / بیان مساله

روستای سفلی با جمعیت ۱۰۵۲ نفر در نزدیکی شهر خرامه و در استان فارس واقع شده است. همچون سایر روستاهای کشور، شیوه معیشت غالب این روستا نیز سالیان سال کشاورزی بوده است. آمارهای سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ نشان می دهد که در حدودی نیمی از جمعیت فعال روستا، از طریق کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری روزگار می گذرانند. بحران خشکسالی و کمبود منابع آبی از یک سو و مدیریت ناصحیح و غیرعلمی منابع آبی محدود موجود از سوی دیگر، خواب آرام از چشم سفالیان ربوده و این روستا را به لیست روستاهای بحرانی کشور افزوده است. روستای سفلی به رغم داشتن زندگی توأم با آرامش و رفاه نسبی در سال های نه چندان دور، امروز با مسائلی چون بیکاری، مهاجرت ساکنان روستا و به ویژه جوانان، فقر شدید و مطلق اکثریت خانوارهای روستا در جدال است. با وجود این، همچنان روزنه هایی از امید در میان برخی اهالی روستا به چشم می خورد؛ برخی از روستاییان که در مقایسه با دیگران از امکانات مالی بهتری برخوردار بوده اند، توانسته اند از طریق دسترسی به تسهیلات دولتی یا تجهیز سرمایه اندکشان، با راه اندازی کسب و کارهای جدیدی چون پرورش قارچ و بلدرچین یا کشت گوجه فرنگی با روش آبیاری قطره ای، بر جبر محیط غلبه کنند. اما این عده بخش محدودی از جمعیت روستا را شامل می شوند. اکثریت روستاییان منابع مالی لازم برای ایجاد معیشت مکمل و در سطحی بالاتر معیشت جایگزین را ندارند.

مجموعه شرایط فوق، گروه همیاران توسعه روستا را برآن داشت که با هدف تامین مالی جهت ایجاد کسب و کارهای جدید، با تجمیع سه صندوق موجود در روستا یک صندوق به نام «صندوق کارآفرینی» را راه اندازی نمایند. این گروه جهت تنظیم اساسنامه و تعریف قواعد صندوق، جذب سرمایه گذار و ... تاکنون چند نشست را با حضور اعضای صندوق برگزار کرده است. در آخرین نشست صندوق، نتایج حاصل از مذاکره با بانک های عامل به سمع و نظر حاضران در جلسه رسید و ابعاد مختلف موضوع مورد بحث و بررسی قرار گرفت. بخش هایی از گزارش این نشست را در ادامه مرور می کنیم:

بصورتی که تعدادی از افراد که می‌توانند مبلغی را بصورت دائم در صندوق نزد یک بانک ذخیره کنند تا تعدادی بتوانند از قبل آن وام دریافت نمایند. بانک می‌گوید اگر وام‌ها به اختیار صندوق باشد و نسبت به ضمانت هم صندوق بخواهد دخالت کند، بانک می‌تواند به همان میزان مبلغی که صندوق ذخیره دارد وام بدهد با سود ۴ درصد، اگر وام گیرنده پرداخت نکرد از موجودی صندوق کسر شود. ولی اگر بانک بخواهد کلیه امور را دست بگیرد و به موجودی صندوق کار نداشته باشد، می‌تواند با سود ۱۴ درصد و با ضامن معتبر وام را به متقاضیان بدهد. بخاطر سود زیاد و ضمانت، فعلاً اعضاء با این سپرده‌گذاری موافقت نکردند. تکرار شد هریک از افراد تا جلسه بعدی ۵ نفر را با تماس یا حضوری به کمک صندوق تشویق نمایند.

ایجاد صندوق کارآفرینی روستای سفلی در ذیل موضوع تأمین اعتبارات خرد قرار می‌گیرد؛ راهکاری جهت از بین بردن فقر که نخستین بار توسط محمد یونس و با تأسیس گرامین بانک در کشور بنگلادش به آزمون گذاشته شد. این بانک در سال ۱۹۷۶ با چهل و دو نفر از روستاییان و با سرمایه ای اندک کار خود را آغاز کرد. ارزیابی‌ها نشان می‌دهد سهام گرامین بانک، پس از گذشت نزدیک به سی سال از فعالیتش، در سال ۱۹۹۷ در حدود ۲۶۰ میلیون دلار بوده است و بیش از ۲/۳ میلیون نفر عضو داشت. مدل گرامین بانک امروزه به عنوان موثرترین و فراگیرترین روش مبارزه با فقر در جهان از سوی سازمان ملل شناخته شده است به طوری که این سازمان، سال ۲۰۰۵ را به عنوان سال بین المللی اعتبارات خرد نامگذاری کرد و حمایت‌های گسترده‌ای از طرح‌های مبتنی بر این مدل در کشورهای جهان سوم ارائه داد. تأکید بر آموزش پس از اعطای وام، تشکیل گروه‌های وام گیرندگان، اعطای سهام بانک به وام گیرندگان و اهمیت فراوان به زنان از جمله عوامل موفقیت گرامین بانک بود.

علی‌رغم نتایج مثبتی که اجرای مدل گرامین بانک در ایجاد اشتغال و فقرزدایی در کشورهای چینی، هندوستان، نپال و کشور آفریقایی بنین به بار آورده است، این مدل در معرض انتقاداتی نیز قرار گرفته است. به طور مثال، برخی از جمله میلفورد بیتمن ایده اعتبارات خرد را ایده‌ای شکست خورده می‌دانند. بیتمن نشانه شکست اعتبارات خرد را در این می‌داند که افراد کم‌بضاعت دیگر از وام‌های خرد برای سرمایه‌گذاری در بنگاه‌های درآمدزا استفاده نمی‌کنند، بلکه از اعتبارات خرد صرفاً در جهت اطمینان خاطر از تأمین زندگی روزمره‌شان استفاده می‌کنند. در عمل، آن‌ها بیش از پیش خرده‌وام‌های بزرگ‌تر و بزرگ‌تری می‌گیرند تا صرفاً زنده بمانند و گذران زندگی کنند و در اغلب اوقات تعداد این وام‌ها بیش از یک عدد است. در برخی موارد، آن‌ها خرده‌وام‌های جدید را صرفاً برای بازپرداخت اقساط وام‌های قبلی می‌گیرند. در نتیجه، بدهکاری شدید فردی در کشورهای در حال توسعه، که شمارشان هم در حال افزایش است، رفته رفته به سطوح تکان‌دهنده‌ای رسیده است. در نظر بیتمن، صنعت جهانی اعتبارات خرد برای انبوه مشتریان به جز گرفتار کردن آن‌ها در ورطه بدهی‌های سنگین و فقر چاره‌ناپذیر، دستاوردی نداشته است. شاید این وضعیت، مقصود اصلی و ابتدایی مروجین اعتبارات خرد نبوده باشد، اما به هر حال،

این چیزی است که اتفاق افتاده است. یتمن علت شکست اعتبارات خرد را در واقع بر اصول مفروضه ای دور از دسترس و غلط می داند که این ایده بر آنها مبتنی است؛ از جمله این فرض غلط که افراد کم‌بضاعت، به ویژه زنان، می‌توانند به راحتی یک بنگاه خرد غیررسمی ایجاد کنند تا بدین طریق اقلام ساده یا خدمات را به دیگر افراد کم‌بضاعت در همان جامعه بفروشند. یتمن معتقد است یونس راجع به این مسئله دچار اشتباه بزرگی شده بود و او را قربانی توهمی در تاریخ اقتصاد می‌داند که مدت‌ها پیش نادرستی‌اش اثبات شده بود؛ چیزی که به «قوانین سی» مشهور بود. این همان ایده نادرستی است که می‌گوید «عرضه، تقاضای مختص به خودش را به وجود می‌آورد». همانطور که آیس آسیدن، اقتصاددان سیاسی فقید تشریح می‌کند، مشکل کشورهای در حال توسعه تأمین اقلام ساده‌ای نیست که فقرا برای زنده ماندن به آن‌ها احتیاج دارند. در عوض مشکل این کشورها فقدان مطلق تقاضای محلی، یا قدرت خریدی است که در واقع برای خرید اقلام مورد نیاز لازم است. اشارات فوق واحد پژوهش کارگاه توسعه ایران را بر آن داشت پیش از اجرای طرح صندوق کارآفرینی در روستا، ضمن بررسی جوانب موضوع تأمین اعتبارات خرد، احتیاط‌های ضروری جهت اجرای موفق آن را رصد کند. با توجه به تجربه اجرای طرح در مناطق مختلف کشور به ویژه مناطق روستایی، به نظر می‌رسد یکی از روش‌ها، بهره‌گیری از این تجربیات موجود باشد. از اینرو، ضمن کسب نظر اساتید و کارشناسان این حوزه، سعی کردیم با طرح این موضوع در گروه تلگرامی شورای همیاران توسعه محلی که متشکل از سمن‌ها و گروه‌های فعال در زمینه توسعه محلی است، درس آموخته‌هایشان در این موضوع را شناسایی کنیم و از این طریق بتوانیم به مدل مناسب و کارآمدتری جهت تأمین اعتبارات خرد دست یابیم.

ب) مبانی نظری - تجربی

نظرات و نکات ارائه شده از سوی صاحب‌نظران را می‌توان در دو دسته زیر جای داد:

۱. دیدگاه مخالفین: برخی معتقدند ایده تأمین اعتبارات خرد، اساساً با بستر و زمینه فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کشور ما همخوان نیست و تجربیات برآمده از این ایده نتوانسته نتایج مثبتی برای جمعیت هدف که عمدتاً فقیران روستایی هستند، به بار آورده بیاورد.

۲. دیدگاه موافقین: بر مبنای نگاه دوم که در اکثریت قرار دارد، ایده تأمین اعتبارات خرد همچنان ایده موفق و بدیعی است که در صورت وجود پیش زمینه‌ها و رعایت برخی ملاحظات می‌تواند موجب تغییرات مثبت و مفیدی شود اگر چه این مورد محل اختلاف است که آیا اساساً این ایده به کارآفرینی و توانمندسازی اقتصادی فقیران خواهد انجامید.

در ادامه به نظرات ارائه شده در ذیل دو دیدگاه فوق اشاره می‌شود.

دیدگاه مخالفین ایده تأمین اعتبارات خرد

خانم افسانه احسانی؛ نماینده تشکل آوای پایدار طبیعت

«موضوع وام هایی که امروز به انواع مختلف از طرف بخشهایی مثل صندوق امید و ... به جامعه بومی داده میشود که در بسیاری موارد نارضایتی آنها را منجر گردد و پس از اینهمه پیگیری و دریافت وام برای آنها پشیمانی می آورد هفته پیش جزیره قشم بودم تا نمایندگان بومی پروژه ترسیب کربن از پروژه ای که در قشم انجام داده بودیم در زمینه گردشگری پایدار واکوتوریسم و صنایع دستی بازدیدکنند، هردو گروه با این مشکل مواجه بودند و در نهایت تصمیم گرفته بودند این وام ها را دریافت نکنند».

آقای احمد طاهری؛ نماینده شکل توسعه پایدار دشت گرمسار

«بعضی از نهادها، صندوق ها و سمن ها با رویکرد توانمندسازی و ساماندهی وضعیت اقتصادی، معیشتی جوامع محلی و روستائیان ورود کرده و دست آوردی جز تولید بیکار بدهکار در پی ندارند».

رضا

«آن مقاله ها نشان میدادند که بعد از چند سال این برنامه به نوعی اشباع شده است و ورودیهای جدید موفقیتی کسب نمی کنند. در مطالعه ای که در غرب کشور هم انجام شده نشان میدهد که این اعتبارات بیشتر برای خرید کالاهای بادوام یا جهیزیه و پرداخت بدهی هزینه شده و کمتر صرف اشتغالزایی شده است».

دیدگاه موافقین ایده تأمین اعتبارات خرد

آقای مصطفوی:

«در بررسی میزان موفقیت تجارب دنیا و خود کشور ایران، دو مقوله اعتبارات خرد (Microcredit) و تأمین مالی خرد (Microfinance) را باید متمایز دید. مدل بنگلادش برپایه گروه های هم بسته (مدل گرامین بانک) است که در ایران زیاد موفق نبوده ولی متأسفانه اخیراً در محافل و الگوبرداری خیلی به این مدل ارجاع داده میشود. در حالی که مدل گروه های خودیار (شبیه مدل هندوستان) در ایران نیز موفق بوده است».

آقای علیرضا عبدالله زاده

«اعتبارات خرد ابتدا امیدهای فراوانی برای کاهش فقر درست کردند اما به همه نرسیدند و در دستیابی به اهداف محدود بوده اند. مشکل مهم این اعتبارات یکی انتخاب اشتباه اعتبار گیرندگان است که عموماً از نظر اقتصادی نزدیک بین هستند و کارآفرین نیستند. اگر سنجش مناسب به همراه برخی توانایی سازی ها در برنامه اعتبارات خرد باشد، معمولاً نتایج بهتری حاصل میشود».

آقای دکتر اندایش؛ دکترای اقتصاد و مدرس دانشگاه شهید چمران اهواز

«نقد فوق منطقی نیست. اعتبارات خرد باید بومی کشور، منطقه یا ناحیه خاصی از کشور شود. مستقیماً با الگوی تولید و مصرف جامعه هدف مرتبط است. برای هر منطقه باید بسته‌سیاستی اجرایی تعریف شود و لزوماً این بسته همیشه و بلند مدت نمی‌تواند برای آن منطقه خاص هم استفاده شود بلکه باید آپدیت شود چونکه مثلاً بعد از سه تا پنج سال وضعیت آن جامعه، اطلاعات، الگوی مصرف و ... تغییر می‌کند و نیازمند این است که بسته‌سیاستی اجرایی طوری آپدیت گردد که بازیگران اقتصادی آن را خنثی نکنند. بنابراین چون جامعه زنده است مدام باید روش اجرا نیز انطباق یابد تا بیشترین اثربخشی را داشته باشد.»

خانم سارا ترابی؛ کارشناس اقتصاد محیط زیست پروژه بین‌المللی منارید

«البته نظر دادن در مورد شکست یا موفقیت‌های چنین پروژه‌هایی به این سادگی که در این نوشته به آن پرداخته شده امکان پذیر نیست. خوب بود اگر نتایج کمی یا کیفی از مطالعاتی که ادعا کرده انگلستان در این زمینه انجام داده است، ارائه می‌کرد. به نظرم کلی‌گویی به خصوص در زمینه مسائل اقتصادی نقد مناسب و کمک‌کننده‌ای نخواهد بود. همچنین در چنین مواردی و وقتی با مسئله‌ای به اسم فقر روبرو هستیم، عوامل دیگری نیز تأثیرگذارند و خیلی وقت‌ها نظام فاسد اداری و مالی کشورهای در حال توسعه است که بر روند اجرای چنین پروژه‌هایی اثر می‌گذارد و آنها را از مسیر اصلی دور می‌کند. البته واضح است که نظام اعتبارات خرد بدون پشتوانه‌ی ظرفیت‌سازی و توانمندسازی جامعه محلی به سمت و سوی درستی حرکت نخواهد کرد.»

آقای سید ابوالفضل میرقاسمی؛ نماینده انجمن تکرا

«تا آنجایی که بنده می‌دانم در پروژه ترسیب کربن سازمان جنگلها (مشترک با UNDP) از این الگوی بسیج اجتماعی و تامین اعتبارات خرد (Social Mobilization & MicroFinance) زیاد استفاده شده و جدیداً هم بنیاد علوی در منطقه قلعه گنج، همین الگو را پیاده نموده است. بنظر می‌رسد که این الگو در خصوص ارتقای سرمایه اجتماعی در سطح جامعه محلی و تمرین کار تیمی بسیار خوب و موثر است به شرط آن که مردم محلی درست توجیه شوند و با جان و دل پای کار بیایند. نگرانی بنده این است که پروژه‌های بین‌المللی، مردم محلی را مجبور نمایند که برای استفاده از کمک‌های بیرونی‌ها (پروژه‌های بین‌المللی و یا موسسات خیریه و یا دولتی‌ها و یا ...) تن به این قاعده بازی (ایجاد گروه‌های عضو صندوق محلی) بدهند تا بتوانند از آن کمک‌ها و حمایت‌ها بهره‌مند شوند. بعنوان مثال، به مردم گفته میشود (وعده داده میشود) که هر چقدر شما پول بیشتری پس‌انداز نمایید، به همان مقدار هم دولت و یا UNDP و یا بنیاد خواهد داد (به نوعی

تطمیع مردم برای مشارکت در ایجاد صندوق ها). چه بسا مردم محلی اعتقادی به ایجاد صندوق نداشته باشند ولی به طمع استفاده از آن کمک بیرونی، آماده همکاری شوند! پس شکل اجرای این مدل بسیار مهم است که چقدر مردم توجیه شده و به باور رسیده اند و یا خیر».

علیرضا مهاجر؛

«برغم تمام نکات منفی که در رابطه با کمبودهای این طرح مطرح شده هنوز بسیاری از کشورها بدنبال الگو برداری از آن هستند. ولی موضوعی که لازم است مورد عنایت قرار گیرد این است که هر طرحی هرچقدر حساب شده و دقیق باشد اگر از پویایی لازم متناسب با شرایط زمانی و مکانی برخوردار نباشد بتدریج دچار رکود و جمود می شود و اثربخشی خود را از دست می دهد. از سوی دیگر افرادی که تنها به سود شخصی فکر می کنند در جستجوی راههای بهره برداری و احتمالاً به انحراف کشاندن طرحهای نوآور برای دستیابی به منافع شخصی هستند. این است که نوآوران بویژه دست اندرکاران کارآفرینی اجتماعی باید پیوسته در فکر تحول و پویایی برنامه ها و پروژه های خود باشند تا ضمن پرهیز از ایستایی و رکود از سوء استفاده های احتمالی نیز پیشگیری کنند».

خانم مشفق: کارشناس دفتر مطالعات رفاه اجتماعی، معاونت رفاه اجتماعی

«اعتبارات خرد یکی از روش های توانمندسازی است که اگر با زیر ساخت های توسعه اجرا شود نتیجه خواهد داد. ایده محمد یونس در خصوص اعتبارات خرد شکست نخورده بلکه شیوه اجرای آن باعث شکست شده است. برای اجرای این مهم باید زیر ساخت های توسعه، سطوح خدمات، برنامه ریزی، اجرا، توجه به ویژگی های گروه هدف، نیازسنجی نوع خدمت و در نهایت نظارت و ارزیابی که خیلی مهم هست. همه این مراحل به اضافه مسایل بومی. منطقه ای و فرهنگی باید در نظر گرفته شود تا این روش نتیجه خوب و پایدار داشته باشد. شیوه اجرا اگر برنامه ریزی شده و کارشناسی نباشد با شکست مواجه میشود».

آقای دکتر حسین راغفر؛ دکترای اقتصاد و مدرس دانشگاه الزهرا

«ایده اعتبارات خرد حتما در مناطقی از کشور ما کار میکند و میتوان از آن بهره گرفت اما باید توجه داشت که کشور ظرفیت های بسیار بسیار بزرگتری برای مقابله با فقر دارد که بسیار موثر تر هستند و از آنها استفاده نمیشود. به طور مثال می توانیم به ظرفیت های تولیدی بی شمار ایران در بخش های کشاورزی و صنعت و خدمات اشاره کنم که متاسفانه با بهره وری پایین و با مشکلات عرضه به بازار (که سود اصلی را واسطه ها می برند) و بی توجهی به زنجیره ارزش و مشکلاتی از این دست روبرو است. بخشی از سیاست ها باید معطوف حذف واسطه ها و پرهزینه کردن فعالیت های آنها باشد؛ بخشی دیگر

باید معطوف رشد تعاونی توزیع با حضور خود تولیدکنندگان باشد. اما چون در واسطه گری عناصر قدرت حضور دارند مانع از تشکیل این تعاونی ها هستند. شیوه اجرا اگر برنامه ریزی شده و کارشناسی نباشد با شکست مواجه میشود».

آقای دکتر جعفر خیر خواهان؛ دکترای اقتصاد و مترجم چندین کتاب از جمله کتاب "اقتصاد فقیر"

«اعتبارات خرد و سایر روش های کمک به کسب و کارهای خرد، هنوز هم نقشی مهم در زندگی فقرا بازی می کند، چرا که این کسب و کارهای خرد، شاید تا آینده ای قابل پیش بینی، تنها راهی باشند که فقرا می توانند برای زنده ماندن برگزینند. با وجود این آنها نمی توانند راهی برای خروج انبوه از فقر باشند».

بخش هایی از فصل هفتم کتاب اقتصاد فقیر ترجمه آقای دکتر خیر خواهان و مهدی فیضی

«آیا اعتبار خرد مؤثر است؟»

پاسخ به روشنی به این مسأله بستگی دارد که از «مؤثر بودن» چه معنایی را افاده می کنیم؟ به نظر پشتیبانان پرشورتر تأمین مالی خرد، مؤثر بودن به معنی دگرگونی زندگی مردم است. گروه مشورتی کمک رسانی به فقرا، سازمانی جای گرفته در بانک جهانی و اختصاص یافته به ترویج اعتبار خرد، زمانی در بخش پرسش های متداول تارنمای خود گزارش داد شواهد پایه ای وجود دارد که نشان می دهد دسترسی خانوارهای فقیر به خدمات مالی، وجود تأمین مالی خرد، می تواند به دست یافتن به اهداف توسعه هزاره، برای مثال شامل ارائه تحصیلات اولیه همگانی، کاهش مرگ و میر کودکان و افزایش تندرستی مادران، کمک کند. ایده پایه ای این است که تأمین مالی خرد قدرت اقتصادی را در دستان زنان قرار می دهد و زنان بیش از مردان به این اهداف توجه می کنند.

متأسفانه برخلاف ادعاهای گروه مشورتی کمک رسانی به فقرا، تا همین اواخر، در واقع شواهد بسیار کمی، چه به سود و چه به زیان، برای پاسخ به این پرسش ها وجود داشت. در نهایت مشخص شد آنچه گروه مشورتی شواهد می نامید، مورد کاوی هایی بوده است که گاه توسط خود مؤسسه های تأمین مالی خرد تهیه شده بود».

نکات این فصل از کتاب به طور خلاصه به شرح زیر است:

عنوان این فصل "مردان کابلی و خواجهگان هندی: بررسی اقتصادی (نه چندان ساده) وام دادن به فقرا" است. عنوان ایهام داره به داستان تاریخی مردان کابلی که در هند وام خرد پرداخت می کرده اند. از این فصل برای من این نکاتش آموزنده بود:

- نوآوری یونس (و سایر موسسات اعتبارات خرد) ایده ی وام دادن به فقرا نبود، بلکه این بود که چگونه این کار را انجام دهیم.

- تأمین مالی خرد معجزه نمیکند، بلکه نتایج مثبت کوچکی را در آزمون کنترل شده تصادفی نشان می دهد.

- بسیاری از فقرا زمانی که وام میگیرند، مایل یا قادر نیستند که کسب و کار راه بیندازند
 - بسیاری بانک ها بدنال رساندن نرخ نکول (عدم بازگشت دیون) به صفر هستند، در حالی که این با روحیه کارآفرینی متناقض است (چراکه کارآفرینی ذاتا با ریسک همراه است).
 - کسب و کارهای متوسط و بزرگ را نمیتوان با تامین مالی خرد براه انداخت.
- و در انتهای این فصل چنین نتیجه گیری می شود: "جنبش تامین مالی خرد، نشان داده که با وجود دشواریها، امکان وام دادن به فقرا وجود دارد!"

محمد ملکشاهی

یکی از دلایل عدم موفقیت اعتبارات خرد در برخی از کشورهای دنیا، غافل شدن از دیدگاه کارآفرینی اجتماعی به مسئله و در عوض ورود از زاویه بیزینسی و پیگیری اهداف اقتصادی بوده است. این بخش از مقاله که نوشته است: «اعتبارات خرد اساساً به مدلی از تجارت خصوصی توسعه پیدا کرد که سودمحوری جزو شاخصه‌های آن بود. در واقع اعتبارات خرد تبدیل به تجارت شد، تجارتي که از هدف اجتماعی مهمی در جامعه الهام گرفته بود: کاهش فقر. هنگامی که این تغییر مهم تثبیت شد، صنعت اعتبارات خرد خیلی سریع مسیر گسترش و رونق را پیمود.» این نکته برای من بسیار جالب بود. در «انجمن حامیان فرهنگ قرض الحسنه و کار آفرینی اجتماعی»، به شدت از نزدیک شدن به لفض سود پرهیز می شود تا خدای نکرده اهداف اجتماعی یک روز به عکس خود منتهی نشود! اصلاً دلیل اینکه در نام انجمن این دو واژه ی «قرض الحسنه» و «کارآفرینی اجتماعی» در کنار هم آمده، همین نکته است کارآفرینی اجتماعی باید بر مبنای قرض الحسنه باشد و نه با هدف کسب سود بیشتر. وجه تمایز کارآفرینی اجتماعی و کارآفرینی نیز همان هدف اجتماعی ای است که در انتهای «کارآفرینی اجتماعی» هست و در «کارآفرینی» نیست».

فاطمه باباخانی؛ نماینده موسسه طنین طبیعت تیرگان

«اما در کتاب اقتصاد فقیر فارغ از بحث سود شخصی و .. به آسیب شناسی مدل یونس پرداخته و اینکه چطور این سیستم می تواند دچار معضلات متعدد شود. در بنگاه های اجتماعی که آقای طهماسبی هم در یکی از سخنرانی بهش اشاره کردند کسب سود در کنار خدمات اجتماعی مدنظر قرار می گیرد. به نظر من که باید دید چطور می شود یک فعالیت اقتصادی با سود مشخص رو با یک فعالیت اجتماعی همراه کرد که به یک پایداری برسیم».

یونس:

«به نظرم اعتبارات و تامین مالی خرد ایده ای است که در قالب استراتژی های نیازهای اساسی قرار می گیرد. در رویکرد نیازهای اساسی مسئله توانمند سازی و کارآفرینی برای افزایش توسعه نیست بلکه هدف بیشتر کاهش فقر مطلق است. درواقع

ایده یونس را میشود کاهش فقر دانست نه پیشرفت و توسعه. حتی اگر در تامین مالی و اعتبارات خرد نوآوری و کارآفرینی هم رخ دهد بیشتر ناظر بر کاهش فقر و آسیب پذیری است تا توسعه ای که نیازهای قبلی آن برآورده شده باشد. چیزی به نظرم آمد این بود که برخی از دوستان حاضر از اعتبارات و تامین مالی خرد برداشت کرده اند مفهوم توسعه ای است در حالی در عمل این میزان اعتبارات به هیچ وجه سبب توسعه نمی شود بلکه در بهترین حالت سبب کاهش فقر مطلق می شود. شاید اگر فرق این دو را در قالب دو مفهوم زیست و زندگی بیان شود مفهوم بهتر منتقل شود. زیست به معنای صرف نمردن و زندگی به معنای خودآفرینی».

احمد افروزان

«به نظرم اعتبارات خرد نکات مثبت زیادی را با توجه به شرایط اجتماعی و اقتصادی منطقه داشته است. یا حداقل اگر در حال حاضر کارایی گذشته را به دلیل تغییر و تحولات اقتصادی ندارد در زمان اجرا مدل مناسبی برای آن مناطق به نظر می رسیده است. ولی این مدل به هیچ عنوان در مناطقی مثل کشور ما جوابگو نخواهد بود. نه تنها این مدل که تکیه بر اعتبارات کم و مشاغل خانگی دارد حتی مدل بنگاه های زود بازده نیز برای کشور ما مناسب نیست. بنده معتقدم حتی صندوق های اعتباری که در مناطق روستایی با تکیه بر مشارکت اهالی بر مبنای حق عضویت و کمک های مالی دولت شکل می گیرد، نمونه ای از همین اعتبارات خرد است هیچ گاه نمی تواند رافع مشکلات واقعی اعضا باشد. این صندوق ها زمانی می توانند پایدار و دائمی و موفق باشند که موجودی و سرمایه آنها ناشی از ارزش افزوده حاصل از یک فعالیت اقتصادی اعضا باشد. نمونه های ناموفق آن را در روستای کمکوثیه بهاباد که تبلیغات زیادی هم بر روی آنها انجام می شود می توان مشاهده کرد».

خانم آراسته؛ کارشناس ارشد علوم اجتماعی و مدیر گروه حمایت های مستقیم وزارت کار و رفاه اجتماعی

«مشکل عمده اعتبارات خرد این است که یک تسهیلگر یا مددکار کنار فرد مددجو نیست و هدایتش نمی کند و این مساله موجب می شود که فرد نتواند به درستی آن پول رو هزینه کند و اغلب به هدر می رود. برای مثال فرد دریافت کننده اعتبار نمی داند که پولش را صرف راه اندازی یک گل خونه کند؛ آیا نیاز منطقه بیشتر به این گلخانه است یا یک آشپزخانه. در نهایت هم اکثرا کسب و کاری که راه اندازی می کند، فایده ای هم برای فرد نخواهد داشت».

ج) شرح اقدام در عرصه عمل

مجموعه نکات و نظرات گردآوری شده، گویای آن است که جهت حداکثرسازی نتایج مثبت ناشی از اجرای ایده تأمین اعتبارات خرد در روستای سفلی، توجه به موارد زیر ضروری است:

- شناخت تمایز میان دو مقوله اعتبارات خرد (Microcredit) و تامین مالی خرد (Microfinance) و بهره گیری از این تفکیک مفهومی در طراحی طرح مورد نظر.
- بهره گیری از مدل گروههای خودیار
- ایجاد ظرفیت در اعتبارگیرندگان و توانمندسازی آنها
- شناسایی اعتبارگیرندگان واقعی و تخصیص اعتبارات به کارآفرینان بالقوه
- توجه داشته باشیم که موجودی و سرمایه صندوق ناشی از ارزش افزوده حاصل از یک فعالیت اقتصادی اعضا باشد.
- نقش فعال تسهیلگران و مددکاران در هدایت جامعه محلی به سمت کسب و کارهای مناسب و مقرون به صرفه
- انتظارات واقع بینانه از طرح داشته باشیم: ایده تامین مالی خرد را در پارادایم خودش که استراتژی های نیازهای اساسی و کاهش فقر مطلق است، تحلیل کنیم. این ایده در بهترین حالت سبب کاهش فقر مطلق می شود و نه کارآفرینی.
- غلبه دیدگاه کارآفرینی اجتماعی در اجرای طرح و پرهیز از دیدگاه کارآفرینی و پیگیری اهداف اقتصادی
- توجه به مشکلات عرضه محصولات حاصل از این کسب و کارها به بازار از جمله واسطه گری و تلاش جهت حذف واسطه ها و رشد تعاونی های توزیع با حضور تولیدکنندگان
- تعریف هدف روشن و شفاف برای صندوق کارآفرینی روستا و اتخاذ راهکارهای متناسب با آن هدف
- طراحی طرح متناسب با زیر ساخت های توسعه، سطوح خدمات، برنامه ریزی، اجرا، توجه به ویژگی های گروه هدف، نیازسنجی نوع خدمت و در نهایت نظارت و ارزیابی
- در نظر گرفتن تهمیذاتی جهت جلوگیری و پیشگیری از سوء استفاده های احتمالی به طور مثال جلوگیری از کسب سود شخصی
- بهره گیری از الگوی بسیج اجتماعی و ایده تامین مالی خرد به طور همزمان
- توجه خاص به شکل اجرای طرح به گونه ای که مردم محلی درست توجیه شوند و با جان و دل پای کار بیایند) ایجاد باور در مردم محلی و توجیه آنها)
- طراحی بسته سیاستی اجرایی جهت اعتبارات خرد متناسب با الگوی تولید و مصرف جامعه هدف و به روزرسانی مداوم آن متناسب با تغییرات و پویایی های محیط

مؤسسه اندیشه و پژوهش طرح هزاره پاسارگاد (اندیشگاه طه) در سال ۱۳۹۳ به منظور ۱- کمک به تحقق اهداف و اجرای اثربخش برنامه‌های توسعه‌ای کشور، ۲- نزدیک‌سازی حوزه‌های نظری و اجرایی توسعه به یکدیگر، ۳- ترسیم و پیاده‌سازی الگوها و نمونه‌های موفق توسعه و تلاش برای ترویج آنها، ۴- جلب مشارکت و همراه‌سازی مردم در پیشبرد برنامه‌های توسعه‌ای و ۵- حمایت و تقویت بازیگران توسعه‌خواه و پیشران توسعه، مبادرت به راه‌اندازی کارگاه توسعه ایران نموده و در این راستا دو منطقه نمونه توسعه‌ای،

«شهرامیرکلا» در استان مازندران و «روستای سفلی» در استان فارس را جهت مطالعه موردی و اقدام عملی، انتخاب کرده تا نتایج مطالعات نظری توسعه را در این مناطق به بوته آزمون گذاشته و به منظور بسط دانش توسعه، چالش‌ها و مسائل آنها را استخراج و به حوزه‌های نظری ارجاع دهد.

در صورت تمایل به همکاری با کارگاه توسعه ایران، لطفاً با آدرس پست الکترونیکی زیر مکاتبه و سوابق علمی - اجرایی مرتبط خود را ارسال نمایید:

<http://www.iranvision۱۴۰۴.com/>

kargahe.amaliye.tosee@gmail.com

به امید سربلندی و آبادانی ایران